

Torsdagen den 9 maj

Kl. 19.30

Förhandlingarna leddes av fru tredje vice talmannen.

Torsdagen den
9 maj 1974

*Återinförande av
affärstidsregle-
ring, m. m.***§ 1 Återinförande av affärstidsreglering, m. m. (forts.)**

Fortsattes överläggningen angående näringsutskottets betänkande nr 27.

Herr GUSTAFSSON i Byske (c) kort genmäle:

Fru talman! Herr Blomkvist, som talade för utskottsmajoriteten, var mycket försiktig i sina formuleringar och det håller jag honom räkning för. På några punkter skulle jag ändå gärna vilja replikera.

Herr Blomkvist anser att man inte utan vidare kan gå förbi affärstidsnämnden – jag uppfattade herr Blomkvist på det sättet. Jag vill påminna om att affärstidsnämndens yttrande över motionernas förslag inte är enhälligt. Herr Börjesson i Glömminge, som är ledamot av nämnden, har i en reservation ett yttrande som är identiskt med det yrkande som reservationen framför.

Sedan säger herr Blomkvist att syftet när man 1972 införde fria affärstider var att konsumenternas köpvanor skulle få bestämma butiksstrukturen. I mitt korta inledningsanförande försökte jag säga att attitydundersökningar som gjorts visar att det inte är konsumenternas köpvanor som har bestämt utvecklingen på det här området – det är de stora varuhuskedjorna och stormarknaderna som har tagit över. Det är alltså inte ett uttalat konsumentbehov att man skall ha t. ex. söndagsöppet, det vill jag slå fast.

Vidare säger herr Blomkvist att man inte kan införa den gamla lagen igen. Det har inte heller förutsatts i reservationen. Där framförs samma förslag som Handelsanställdas förbund har lagt fram, nämligen att en lagregel införs som anpassas till de nya förhållanden som har inträtt. Jag vill också påpeka att vi i reservationen har talat om dispensmöjlighet men att vi anser att ett dispensystem bör tillämpas mycket restriktivt.

Herr Blomkvist säger att reservationen har ett vettigt förslag – orden föll faktiskt så – men han tror inte att kanslihuset har möjlighet att klara den här saken utan djupgående analyser och utredningar. Jag tror faktiskt att kanslihuset har kompetens att klara det här utan djupgående analyser. De handelsanställda vill ha en ny lag, och det orkar kanslihuset säkert med.

Fru NORDLANDER (vpk) kort genmäle:

Fru talman! Herr Blomkvist sade att slopandet av affärstidslagen skulle innebära en försöksverksamhet och att man skulle överlåta åt konsumenterna att bestämma. Alla är vi medvetna om att de stora

Torsdagen den
9 maj 1974

Återinförande av
affärstidsregle-
ring, m. m.

varuhuskedjorna väl har förberett söndagsöppethållandet. På samma sätt som ett utbud av och en reklam för olika varor skapar efterfrågan, så skapar också söndagsöppethållandet med lockelser av olika slag behov av ökat öppethållande.

Sedan stämmer uppgifterna inte riktigt när det gäller de 30 procenten. Om det är bara 30 procent måste ju övriga anställda ha fått ett ökat övertidsarbete. Eftersom jag förutsätter att siffrorna för övertidsarbete är riktiga, måste det vara mer än 30 procent extraanställda på söndagarna.

När herr Blomkvist talade om glidningen i reservationen anser jag att skillnaden mellan de anställdas "medinflytande" och "bestämmanderätt" inte är så stor. Eftersom det är Handels medlemmar som skall arbeta, så har de också det avgörande inflytandet.

Sedan är det väl riktigt att ingen var nöjd med den tidigare lagen. I Handels-Nytt beskrivs detta så här: "Lagen kunde kringgås på många sätt och den skapade irritation och orättvisor. Kommunerna handlade olika när det gällde dispenser, många var alltför frikostiga i det avseendet med hänsyn till vad lagen egentligen avsåg.

Handels ville ha en skärpning av den lagstiftningen som fanns. Det fick vi inte gehör för. Då tog vi det näst bästa alternativet, att göra kvälls- och söndagsöppet dyrare genom höjda tillägg för obehövlig arbetstid. Vi räknade med att detta skulle verka återhållande på intresset att hålla söndagsöppet.

— — —
Nu har utvecklingen inte blivit så. Söndagsöppet har blivit ett konkurrensmedel och på olika sätt har företagen försökt skapa ett 'behov' för att folk skall springa i butikerna och varuhus på söndagarna.

Handels medlemmar har reagerat hårt mot detta. Vid avtalskonferenserna i höstas restes kravet om att förbundet skulle arbeta för en skärpning av bestämmelserna för öppethållandet. Förbundet förde kravet vidare i avtalsförhandlingarna med våra motparter. Men från den kanten var man absolut inte intresserad av någon frivillig överenskommelse om reglering av affärstiderna. — — —

Som en konsekvens av detta nej går förbundet alltså nu vidare och försöker nå en lösning den 'politiska vägen'. Tidpunkten är också nu lämplig eftersom frågan ånyo fått aktualitet i riksdagen.

Det är alltså där man har bollen just nu i den här viktiga frågan!"

Herr BLOMKVIST (s) kort genmäle:

Fru talman! Jag vill be fru Nordlander om ursäkt. Jag sade i mitt tidigare inlägg att fru Nordlander inte var närvarande i plenisalcn. Jag hade då min blick riktad på den plats som fru Nordlander tidigare hade. Jag har inte uppmärksammat att fru Nordlander flyttat så högt upp i salen. Hon var alltså närvarande, och jag ber om ursäkt för att jag sade att hon inte befann sig i kammaren.

Men jag kan samtidigt konstatera att fru Nordlander inte besvarat min fråga i anslutning till att hon tillsammans med centerpartiet har ställt sig bakom kravet på ett återinförande av den gamla lagen. Jag måste säga att förslaget har den innebörden! Jag frågade vilket inflytande de anställda skall ha när det gäller dispensgivningen. Kvar står att man enligt det

Torsdagen den
9 maj 1974

*Återinförande av
affärstidsregle-
ring, m. m.*

föreliggande förslaget ändå skall ge möjligheter till dispenser. Någon måste alltså avgöra den frågan. Vem skall göra det?

Fru Nordlander har gjort en reträtt. Tidigare ansåg hon att det skulle vara de anställda som skulle ge dispens – det var ett klart besked. Om vi får en sådan lag är det möjligt att de anställda kommer att ha ett betydligt större inflytande än tidigare. Men nu har fru Nordlander tillsammans med centerpartiet sagt att de anställda skall ha ”medinflytande”.

När det sedan gäller frågan om vad de handelsanställda sagt har fru Nordlander citerat Handels-Nytt. Jag skall citera det som föregår fru Nordlanders citat:

”I vårt svar till LO kräver vi att riksdagen nu skall göra en snabbutredning av hela affärstidsfrågan med syfte att införa en ny affärstidslag. Vad vi önskar är en skärpt lag i jämförelse med den som upphörde för några år sedan.”

Jag menar, fru talman, att vi behöver ha ett bättre material för att kunna dra de verkligt goda slutsatserna. Det är inte alls omöjligt att det då visar sig nödvändigt med en ny form av affärstidslag. Men jag är övertygad om att det inte kan bli den gamla lagen och inte heller det förslag till lag som reservanterna här förordar.

Fru NORDLANDER (vpk) kort genmäle:

Fru talman! Två år räcker för en utredning. Många utredningar har gjorts under den tiden, vilka också redovisas i betänkandet. Att en skärpt lag behövs är vi överens om.

Beträffande den glidning i reservationen som herr Blomkvist talar om har jag förklarat, att jag inte tycker att det är någon skillnad, eftersom de handelsanställda själva skall sköta jobbet. Då avgör de själva om de skall arbeta eller inte. Om ingen arbetar blir det inte heller något öppet-hållande.

Herr GUSTAFSSON i Byske (c) kort genmäle:

Fru talman! Herr Blomkvist envisas med att säga att vi vill återinföra den gamla lagen. Men det vill vi inte. Vi står på precis samma ståndpunkt som Handelsanställdas förbund. Man får inte, herr Blomkvist, tolka Handelsanställdas förbunds klara uttalande att det skall vara en snabbutredning så, att man till 1975 skall avvakta vad som kan komma fram och sedan sätta i gång en utredning. Jag tror inte alls att det är så Handelsanställdas förbund har menat.

Låt mig slå fast att detta är en viktig fråga för handelsns struktur. Det är inte bra som det är. Vi borde i dag orka fram till det som reservationen föreslår. Jag tror fortfarande så pass mycket på kapaciteten i kanslihuset att jag kan säga att detta torde vara möjligt.

Herr BLOMKVIST (s) kort genmäle:

Fru talman! Jag vill gärna, fru Nordlander, ändå slå fast att det är en väsentlig skillnad mellan å ena sidan att ge de handelsanställda ett avgörande inflytande och bestämmanderätt när det gäller dispensgivningen och å andra sidan att bara ge dem medinflytande. Jag har inte

Torsdagen den
9 maj 1974

*Återinförande av
affärstidsregle-
ring, m. m.*

heller fått något besked om under vilka former detta medinflytande skall ske.

När det sedan gäller vad Handelsanställdas förbund menar i sitt utlåtande är det alldeles uppenbart att man vill ha en utredning innan en ny proposition framläggs. Jag har konstaterat att det är en väsentlig skillnad mellan den väg reservanterna rekommenderar och den ordning som Handelsanställdas förbund föreslår.

Låt mig till sist säga, fru talman, att utskottet har ansett frågan om arbetsmaterial är en väsentlig fråga. Det framgår också klart och tydligt av vårt betänkande. Den stora skillnaden är att utskottet anser att det, innan man fattar ett beslut i en så viktig fråga, behövs mer material och ett bättre underlag för att fatta ett riktigt beslut till gagn för både de handansställda, detaljhandeln och inte minst konsumenterna.

Fru tredje vice talmannen anmälde att herr Gustafsson i Byske och fru Nordlander anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Herr BÖRJESSON i Glömminge (c):

Fru talman! Jag har intresserat mig mycket för frågan om återinförande av en affärstidsreglering, och jag ber därför att få foga några ord till debatten i detta ärende.

Det kan nog sägas att när utskottet utformade det förevarande betänkandet så var den allmänna meningen att det finns starkt fog för yrkandena i de motioner som väckts vid årets riksdag. Men utskottsmajoriteten vill ändå inte så där omedelbart ta ställning till förmån för en ny affärstidslag. Man vill avvakta de verkningar av de fria affärstiderna som affärstidsnämnden kan komma att registrera och som skall redovisas under år 1975. Därefter bör, säger utskottet, nämndens utredningsmaterial snarast bli föremål för analys av en utredning som också bör anvisa erforderliga åtgärder.

Vi reservanter tycker nog att det skulle kunna vara lämpligt att nu beställa en lag hos regeringen. Därigenom skulle frågan kunna lösas snabbt. Vi vet ju att den gamla affärstidslagen upphävdes genom en enkel skrivelse till riksdagen, och då tycker man att det bör vara relativt lätt att utforma en lag som återinför reglering av affärstiderna. På andra områden tillkommer det väl ofta lagar som inte har föregåtts av utredningar, och enligt de erfarenheter jag har händer det att det görs en utredning på ett visst område, men när regeringen sedan kommer med sitt lagförslag så följs inte alltid utredningen. Jag tror inte att det skulle vara omöjligt att få fram en ny lag på det här området, med de jurister som regeringen har till sitt förfogande.

Jag vill också intyga att jag har samma intryck som ett par av de tidigare talarna, nämligen att söndagsöppet har blivit ett konkurrensmedel. Den utredning som föregick sloandet av den gamla lagen var av den uppfattningen att de fria affärstiderna skulle komma att märkas bara i storstäderna. Den spådomen har slagit slint. I stället har i vissa regioner i landet, t. ex. fackhandeln, haft söndagsöppet i mycket stor utsträckning. Det går inte heller att komma ifrån att söndagsöppet har blivit ett

konkurrensmedel mot de små butikerna. Om de skall kunna hänga med, som det brukar heta, så måste de också ha öppet på söndagar och kvällar. Dessa butiker sköts ofta av affärsinnehavarna själva, och de får då sätta till all sin fritid för att kunna hålla öppet.

De affärsanställda är väl knappast någonstans i landet nöjda med den ordning som har utformats efter den 1 januari 1972. Jag har varit på en hel del av de handelsanställdas möten, och där har tydligt uttalats att de anställda vill ha den nuvarande ordningen ändrad på något sätt. De har känt oro inför den konkurrensfaktor som söndagsöppethållande innebär mellan de stora varuhusen och mindre affärer.

När vi nu har fått fria lördagar och arbetstiden har avkortats på olika sätt tycker man att det skälet att folk måste göra sina inköp på söndagar och på kvällar för länge sedan borde ha avskrivits. Saken är den, herr Blomkvist, att de söndagsöppna varuhusen har blivit värmestugor, dit man går – kanske med hela familjen men också ensam – och strövar omkring. Man går inte dit för att man har ett behov av att köpa varor.

Fru Nordlander talade om vad som anförts från affärstidsnämnden på s. 18 i näringsutskottets betänkande: ”De fria affärstiderna har inte heller påverkat prisnivån i butikerna i en för konsumenterna ogynnsam riktning.” Ja, jag är också betänksam i vad gäller denna skrivning, och fru Nordlander säger att kunderna inte tror på vad som står där.

Jag skall ta ett litet stickprov ur alla de brev som kommit från enskilda och från korporationer till affärstidsnämnden för att bestyrka vad fru Nordlander sade. Östergötlands socialdemokratiska kvinnodistrikt har gjort en ganska stor utredning som har publicerats. En fråga i den är: Tror du att söndagsöppet förorsakar högre priser? I Norrköping har 85,7 procent svarat ja och 14,7 procent nej. I Skänninge svarade 94,4 procent ja och 5,6 procent nej på den frågan. Kvinnodistriktet har ställt en fråga till: Har du behov av söndagsöppet? I Norrköping svarade 7,7 procent ja och 92,3 procent nej. I Skänninge svarade 1,9 procent ja och 98,1 procent nej. Visserligen kan man diskutera sådana här undersökningar, men det kan man även med de undersökningar som staten gör. De här siffrorna har man i alla fall fått in.

Herr Blomkvist säger att vi reseranter vill återinföra den gamla lagen. Jag förstår inte att herr Blomkvist kan vara så djärv att han säger det här. Det står ju i klämman till reservationen att vi begär att riksdagen hos Kungl. Maj:t hemställer om förslag till ny affärstidslag. Det är självklart att vi reseranter är medvetna om att man inte kan gå tillbaka till den gamla lagen. Och om vi gör denna hemställan hos Kungl. Maj:t så är väl regeringen och handelsministern på det klara med att det skall bli någonting annat än den gamla lagen, som man slopade genom en skrivelse som upplästes från denna talarstol.

Då säger herr Blomkvist att det är svårt att lösa frågorna om dispens och om de anställdas inflytande. Men det kan väl inte vara så svåra frågor att knäcka med de jurister regeringen har till förfogande.

Det skall bli intressant, säger herr Blomkvist, att se vad affärstidsnämnden får fram för resultat. Ja, det blir väl ett statistiskt material, ungefär som det material som har publicerats hittilldags och som visar att det vissa tider under året ökar med söndagsöppet i dessa varuhus, medan

Nr 77

Torsdagen den
9 maj 1974

*Återinförande av
affärstidsregle-
ring, m. m.*

Torsdagen den
9 maj 1974

*Återinförande av
affärstidsregle-
ring, m. m.*

det vissa tider minskar. Bilden av det hela kommer väl dock att vara ungefär densamma.

Men sedan har många sagt: Vi känner inte igen det här statistiska materialet i verkligheten, när vi kommer ut till människorna och resonerar med dem och ser den ruljans som pågår om kvällarna och på söndagarna i varuhuset. Ja, man måste räkna med att statistik är en sak, men vad man upplever i verkligheten är någonting annat.

Fru talman! Jag skall be att få yrka bifall till reservationen.

Herr BLOMKVIST (s) kort genmäle:

Fru talman! Herr Börjesson i Glömminge säger att jag har varit något djärv som har sagt att reservanterna vill återinföra den gamla affärstidslagen. Jag bygger min uppfattning på att man här talar om vanlig affärstid, vardagar kl. 8–22. Det skall vara förbud på söndagarna, men det skall ges möjlighet till dispens. Denna dispens skall behandlas mycket restriktivt, och man skall skapa en likformighet över hela landet.

Jag förmodar att om riksdagen skulle bifalla reservationen – och det hoppas jag verkligen att riksdagen inte gör – måste ändå regeringen utgå från det material som föreligger här. Då är vi i samma situation som tidigare. Vem eller vilka skall besluta om dessa dispenser, och på vilket plan skall det ske? Skall det vara kommunerna, länsstyrelserna eller regeringen? Detta var det verkligt stora problemet tidigare, och det vill reservanterna återinföra. Det är därför som jag använde mig av uttrycket ett återinförande av den gamla lagen.

Man kan naturligtvis bedöma ett material olika, men jag tycker att vi inte kan bortse ifrån det material affärstidsnämnden presenterat i sitt remissvar och de slutsatser den har dragit. Det är därför de flesta remissinstanser ansett att det behövs en utredning och att vi framför allt bör avvakta ett utförligare material från affärstidsnämnden efter försöksperioden innan riksdagen fattar beslut i den här frågan.

Herr BÖRJESSION i Glömminge (c) kort genmäle:

Fru talman! Den gamla lagen tillämpades inte lika över hela landet, och vi har ju sagt att detta inte var bra. En sådan likhet skall man fordra av den nya lagen.

Dispensförfarandet var ytterst generöst, åtminstone blev det så de senare åren. Vi anser att man måste vara mycket strängare.

Men det är klart att om kommunerna skall ha vetorätt, blir det naturligtvis litet olikartat. Därför bör det finnas någon bestämmelse som binder länsstyrelserna i dispensförfarandet, så att det kan bli likartat över hela landet.

Herr BLOMKVIST (s) kort genmäle:

Fru talman! Nu är verkligen herr Börjesson i Glömminge förhoppningsfull. Han säger: Vi skall skapa likformighet; vi skall ha en riksläkare för hela landet. Då ställer jag följdfrågan: Vad skall det vara för en riksläkare som kan tillämpas låt oss säga här i Stockholm och på Öland? Det måste väl ändå finnas variationer. Skall man inte ta hänsyn till detta.

Sedan säger herr Börjesson i Glömminge att man inte är riktigt på det

Torsdagen den
9 maj 1974*Återinförande av
affärstidsregle-
ring, m. m.*

klara med vem som skall besluta; man vet inte om man skall ge kommunerna vetorätt. Med tanke på de strävanden som finns att skapa ett decentraliserat samhälle med beslutsprocesserna så nära människorna som möjligt skulle slutsatsen bli att varje kommun borde fatta beslut i dessa frågor. Men då undrar jag: Var skall vi då få fram den riksläkare som skall kunna ge vägledning till våra kommuner? Det är bl. a. just ett sådant material vi saknar, och det bör vi ha med när vi skall ta slutgiltig ställning i frågan.

Fru SUNDBERG (m):

Fru talman! Herr Gustafsson i Byske inledde den här debatten med att – jag vet inte om jag skall använda det ordet – beklaga att motioner i fråga om affärstidslagens återinförande endast hade väckts av fyra partier och inte av moderata samlingspartiet. Efter att ha läst utskottets betänkande tror jag att det är i hög grad motiverat att uttrycka en viss glädje över att vi inte väckt några sådana motioner – inte beroende på att vi inte finner frågan angelägen, men därför att vi tycker att när man har tillsatt en affärstidsnämnd med treårigt mandat och med uppgift att efter mandatperiodens slut sedan erfarenheter vunnits inkomma med en redovisning, som därefter skall bli föremål för analys och förslag eventuellt till riksdagen, så är det en vettig gång. Vi har därför inte velat nu framställa några särskilda yrkanden.

Att moderata samlingspartiets representanter biträtt utskottets skrivning innebär emellertid inte att de i allt finner tillståndet idealiskt för närvarande. Flera olika talare har berört nackdelarna med de jippon och säljargument som vissa stormarknader lägger ut på söndagarna för att dra till sig köpare. Men det är ändå, som vi ser det från moderata samlingspartiets sida, ett stort steg därifrån till att biträda reservationen, som i många avseenden måste karakteriseras såsom byggd på lösan sand.

Reservanterna föreslår, som framhållits av flera olika talare, att söndagsöppet förbjuds men att man skall tillskapa restriktiva möjligheter till dispens att tillämpas lika över hela landet. Herr Blomkvist har ställt frågan, och den har inte blivit besvarad från centerpartiets representanter, hur detta skall gå till. Låt mig då dra ut konsekvenserna och ytterligare erinra litet om förhållandena innan affärstidslagen upphörde i det här landet.

Dispensansökningarna uppgick under de senaste fyra åren till 14 000. Av dem beviljades drygt 12 000. Det var med andra ord åtskilligt arbete som kommunerna fick lägga ned. Vissa kommuner var generösa, andra restriktiva. Följden blev att det var vanligt att man for från den ena kommunen till den andra för att handla där det fanns öppna affärer. Än värre: besvärsärendenas antal växte och orättvisor gick inte att undvika. Kommunerna upplevde det som en stor lättnad när riksdagen fattade beslut om affärstidslagens upphävande.

Men något som inte har kommit fram i denna debatt är vad jag skulle vilja karakterisera som det bästa exemplet på omöjligheten av att genomföra det förslag som framförs i reservationen, nämligen att kommunerna under den tid som affärstidslagen gällde regelbundet måste bedriva en form av spionverksamhet. Utanför affärstidslagen fick

Torsdagen den
9 maj 1974

*Återinförande av
affärstidsregle-
ring, m. m.*

nämligen försäljas det s. k. fria sortimentet – kiosksortimentet. De varor som hörde dit var specificerade i lagen, och de fick säljas utan dispens på alla tider av dygnet och under hela veckan. I praktiken verkade detta så att kiosker, bensinstationer och andra försäljningsställen, som vanligtvis har öppet på söndagarna, under försäljningstid som låg utanför vardagar mellan kl. 8 på morgonen och kl. 20 på kvällen var tvungna att låsa in den del av sortimentet som inte hörde till det fria sortimentet. Innan t. ex. kaffe hörde till det fria sortimentet var det alltså olagligt att ha det kaffe man annars sålde i kiosker åtkomligt, och givetvis var det också olagligt att sälja detta till en kaffesugen kund, som såg det bakom det låsta gallret på kvällen.

Det fria sortimentet utökades så småningom – Nancy Eriksson och jag var konsumentrepresentanter i den kommitté som handlade dessa frågor – men det blev också allt vanligare att man bröt mot affärstidslagen i så måtto att konditorier, bensinstationer och kiosker lättade på sina lås under söndagarna.

Nu är det väl ingen här i kammaren – inte ens bland reservanterna – som inte anser att bensinstationer, kiosker och konditorier skulle få ha öppet på söndagarna. Men det har hänt åtskilligt bara under åren sedan affärstidslagen slopades. Reservanterna önskar nu att en ny affärstidslag skall utarbetas. Man kan dock inte komma ifrån att de problem som vidlåder den gamla affärstidslagen kvarstår även vid införande av en ny affärstidslag, och det har också, som jag sade nyss, hänt åtskilligt på handelns område. Jag vill därför ställa följande fråga till reservanterna: Vilka regler skall i en ny affärstidslag gälla för dessa försäljningsställen, som jag förutsätter skall ha rätt att hålla öppet på söndagarna? Skall vi återgå till ett system med ett fritt sortiment och åtföljande krav på enorma skåp för inlåsning och kontroll mot olaglig försäljning?

Eller skall vi anse att denna form av försäljningsställen skall få utbjuda också på söndagar vad de saluför på vardagar? Då skall jag be kammarens ledamöter att nästa gång ni tankar er bil på en större bensinstation ta er en titt på sortimentet där. Allt från trädgårdsmöbler till mjölk finns att köpa på många sådana ställen. Ett förbud mot allmänt öppethållande för andra affärer och stormarknader skulle medföra att allt fler bensinstationer, kiosker osv. ytterligare utvidgade sitt sortiment.

Som jag bedömer detta skulle det på intet sätt gagna närbutikerna och den i anslutning till bostadscentra förlagda dagligvaruhandeln, som man i dag beklagar att de stora varuhusen slår sönder genom sitt utbud. Tvärtom är de olika anläggningar av t. ex. typen Esso motor center, som nu växer upp, i allmänhet placerade utanför bostadscentra och uppnåliga huvudsakligen för dem som har bil. Till dessa inrättningar kommer de konsumenter, som har behov av att handla på söndagen, då att vända sig, eftersom de varor de önskar köpa saluförs där.

Jag skulle därför mycket gärna se att reservanterna gav besked om hur man ser på saluförandet vid bensinstationer, kiosker osv.

Jag skulle vilja ytterligare bemöta de skäl som reservanterna drar fram för att en ny affärstidslag skulle införas. De säger att den extrapersonal som deltidsarbetar under affärernas söndagsöppethållande skulle befinna sig i – det är mina egna ord – en förhandlingsmässigt sämre position.

Men de undersökningar som har gjorts visar ju att en stor del av denna personal som arbetar på söndagarna upplever sin situation positivt. Så här sade förresten en kassörska på Bra stormarknad utanför Helsingborg till mig: "Detta är min absolut enda möjlighet att komma ut och få några egna inkomster, för jag har flera barn hemma." I sådana här fall gäller det ju vanligtvis kvinnor.

Jag börjar vid det här laget förstå att centerpartiet, som är huvudreservanten här, har fått sätta hela sin lit till kanslihuset därför att man själv inte har lyckats klara upp problemen. Men det är kanske litet övermaga att vända sig till kanslihuset och tala om att dess kompetens skulle vara tillräcklig. Den är inte mera tillräcklig än att man där förut inte lyckades lösa de här problemen. Herr Blomkvist har också klargjort omöjligheten av att, utan att tillgodogöra sig de erfarenheter som snart står att få, direkt införa en lag – särskilt som det inte är specificerat hur den skulle lyda.

Fru talman! Jag skall inte beröra de övriga, minst lika viktiga synpunkterna när det gäller anställningstrygghet, anställningsförhållanden osv. Det finns emellertid ett skäl för att hålla affärerna stängda på söndagarna som inte har berörts här men som jag skulle kunna tänka mig motivera en sådan stängning, nämligen att man åter skulle vilja göra söndagen till den vilodag den ursprungligen var menad att vara – en dag när så få människor som möjligt skulle arbeta och när man i så hög grad som möjligt också skulle undvika att göra inköp. Dagen skulle ägnas åt vila, rekreation och samvaro människor emellan. Men vi kan inte bortse ifrån den faktiska situationen i dag med familjerna där bägge makarna arbetar, med nya krav på service och med ny självständighet när det gäller att disponera fritiden, rekreationen och vilan för människor som lever i olika familjetyper och i olika omständigheter.

Dessutom finns – det vill jag gärna till sist påminna om – de 25 procent som sade att de inte hade kunnat handla någon annan dag än på söndag. En stor del av de procenten utgörs av människor som just under söndagar kan få hjälp med bilskjuts till inköpsställena av t. ex. söner eller döttrar.

Fru talman! Jag är ledsen om jag har överskridit min tid, men jag tyckte det var angeläget att visa på några av de svårigheter som kan dyka upp, om kammaren skulle bifalla reservationen vid näringsutskottets betänkande nr 27. Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herr Wennerfors (m).

Herr GUSTAFSSON i Byske (c) kort genmäle:

Fru talman! Fru Sundberg har polemiserat mot reservanterna. Jag vet inte varför hon valt reservationen som mål för sin vredes skålar. Utskottsmajoriteten och reservanterna är ense när det gäller huvudproblemet. Det är bara tidsfaktorn som skiljer oss. Varför slutade då fru Sundberg med att yrka bifall till utskottets hemställan? Jag hade trott att hon, mot bakgrund av vad hon sade, skulle komma med ett alldeles eget förslag – hon argumenterade nämligen på det sättet.

Sedan säger fru Sundberg att kanslihuset inte har den kompetens som

Torsdagen den
9 maj 1974

*Återinförande av
affärstidsregle-
ring, m. m.*

krävs för att få fram ett lagförslag av den här typen. Jag tror att fru Sundberg har fel i det fallet. Det har kommit åtskilliga lagförslag från Kungl. Maj:ts kansli som har varit av mycket mera invecklad natur än detta. Det är inget stort lagverk som krävs för att få ordning på den här frågan.

Slutligen, fru Sundberg, har jag inte beklagat att moderaterna inte motionerat – jag har bara konstaterat att så var fallet.

Fru NORDLANDER (vpk) kort genmäle:

Fru talman! Jag vill bara fråga fru Sundberg om hon menar att det är en riktig lösning att kvinnorna, utöver att de skall ställa upp och arbeta på kvällar och söndagar för en lägre lön, också skall lösa samhällets skyldigheter i fråga om barntillsynen. Tycker fru Sundberg att det är jämlikhet? Det är ju detta som vi vill komma ifrån genom att denna personal också får vettiga anställningsförhållanden och kan ställa samma krav som andra.

Fru Sundberg säger att de extraanställda kommer i en sämre förhandlingssituation. Det är alldeles riktigt. De har ingen förhandlings-situation alls, eftersom de som regel inte är fackligt organiserade. Den frågan måste man lösa. Dessa människor har också rätt till vettiga arbetsformer.

Fru SUNDBERG (m) kort genmäle:

Fru talman! Låt mig bemöta fru Nordlander först.

Detta är ju en förhandlingsteknisk fråga, och vad vi diskuterar här i dag är om vi skall tillåta affäerna att ha söndagsöppet eller inte. Om ett förbud mot söndagsöppet skall införas därför att man inte kan lösa förhandlingsfrågorna för de anställda, då tycker jag att man gått felaktigt till väga. Det aktuella måste ju vara att lösa frågan om anställningsförhållandena. Men att införa en lag i det här fallet är att vidta åtgärder som på det hela taget missgynnar samhället, även om det kan gagna en liten grupp.

Jag konstaterar, fru talman, att herr Gustafsson i Byske icke kunde ge ett enda exempel på hur han ville föreslå att man skulle lösa frågan om varusortimentet för de försäljningställen som jag förutsätter skall ha rätt att ha söndagsöppet. Om inte herr Gustafsson i Byske, som så hårt har engagerat sig i den här frågan, har en enda synpunkt att ge på hur bensinstationer, konditorier, eventuellt blomsteraffärer och kiosker, skall lösa sina sortimentsproblem under söndagsöppet, då tycker jag, fru talman, att detta är ett tecken på hur oerhört svåra dessa frågor är.

När jag yrkade bifall till utskottets hemställan var det just därför att utskottsbetänkandet, med den noggranna behandling som utskottet har ägnat denna fråga, har tagit klar ställning för att frågan icke skall lämnas som den nu är utan att man skall invänta slutförandet av affärstidsnämndens arbete vid detta års utgång och sedan lägga fram förslag. Jag tror att det av mitt förra anförande med all tydlighet framgick att jag biträder detta, att jag tycker att det är en riktig väg och att det är ett sätt att komma undan de avarter som trots allt på vissa håll finns och som jag även specificerade förut.

Men jag vill samtidigt inte underlåta att för reservanterna framhålla de mycket stora svårigheter som vidlåder återinförandet av en affärstidslag.

Fru NORDLANDER (vpk) kort genmäle:

Fru talman! Handelsanställdas förbund har konstaterat att man inte kan lösa frågan förhandlingsvägen, och därför vänder man sig nu till riksdagen för att frågan skall lösas den politiska vägen. Det måste då ske genom ett förbud mot söndagsöppet.

Herr GUSTAFSSON i Byske (c) kort genmäle:

Fru talman! Om vi skall ha förbud för söndagsöppet – och det framgick av vissa delar av fru Sundbergs anförande att hon egentligen ville det – måste man ju ha någon lagbestämmelse för detta. Fru Sundberg har gjort en vådlig kullerbytta.

Fru SUNDBERG (m) kort genmäle:

Fru talman! Jag är ledsen att jag inte uppfattade vad herr Gustafsson i Byske sade. Men det dunkelt sagda är det dunkelt tänkta – förlåt att jag citerar detta.

Till fru Nordlander vill jag säga att av de uppgifter som kommit från affärstidsnämnden framgår ju att priserna på varorna inte har ökat. Andelen fast anställd personal i butikerna har ökat på bekostnad av tillfälligt anställda. Den fast heltidsanställda personalens arbete på övertid och obekvämt arbetstid har minskat, och en stor del av denna personal är tillfreds med sin arbetssituation som den är. Dessutom föreligger ju inget tvång för denna personal att arbeta på söndagar.

Herr ROMANUS (fp):

Fru talman! Situationen när det gäller affärstiderna ger enligt min uppfattning inte anledning till någon oro. Utvecklingen efter det att affärstidslagen avskaffades följs av affärstidsnämnden, där de handelsanställda har tre representanter och handelstjänstemännen en representant. Därutöver ingår det tre riksdagsledamöter som anses utgöra konsumentrepresentation samt som ordförande generaldirektör Englund i pris- och kartellnämnden.

Ingen av de farhågor som uttalades när lagen avskaffades har besannats och kunnat bestyrkas av det material som affärstidsnämnden har redovisat. Affärstidsnämnden har ju till uppgift att, om utvecklingen ger anledning till det, framlägga förslag till regeringen om åtgärder för att komma till rätta med eventuella olägenheter, som har följt med lagens avskaffande. Ända fram till i vår har nämnden varit helt enig om att det inte har inträffat någonting som gett nämnden anledning att framlägga ett sådant förslag, och fortfarande har hela nämnden utom herr Börjesson i Glömminge denna uppfattning. Även de handelsanställdas representanter har delat uppfattningen att det inte har funnits anledning för nämnden att lägga fram några förslag om åtgärder.

Det finns således inte stöd i det material, som nämnden har tagit fram, för påståenden om att det skulle ha uppkommit sådana olägenheter, att det enligt nämndens uppfattning påkallar åtgärder. Det är endast herr

Torsdagen den
9 maj 1974

*Återinförande av
affärstidsregle-
ring, m. m.*

Börjesson i Glömminge som har haft den meningen, och det är väl inte för mycket att säga, att ett väsentligt motiv för herr Börjessons ståndpunkt har varit att han här i kammaren av handelsministern har provocerats att framföra sådana förslag.

Vad jag nu sagt innebär inte att jag motsätter mig att man gör en utredning, som utskottet föreslår. Tvärtom är jag övertygad om att varje ytterligare utredning kommer att ge samma resultat som de tidigare, nämligen att den bästa lösningen är att man icke har någon särskild affärstidsreglering.

Jag tillstyrker alltså utskottets förslag.

En fråga som nämnden har studerat är omfattningen av det förlängda öppethållandet, framför allt söndagsöppet. Nämnden har konstaterat att inom handeln som helhet är det små ändringar som skett efter det att lagen avskaffades. De påtagliga förändringarna avser framför allt varuhusen och vissa lokala marknader. Samtidigt kan man konstatera att det öppethållande som varuhusen tillämpat på söndagarna innebär att ett ganska stort antal människor har fått tillgång till utvidgad service.

Det synes av utvecklingen som om söndagsöppet har stabiliserats i omfattning. I varje fall kan man konstatera att bortsett från julmånaden var omfattningen mindre 1973 än den var 1972. Det framgår också av utskottets redovisning.

Söndagshandeln representerar i genomsnitt 1,8 procent av de berörda företagens totala försäljning. Om man ser till handeln med dagligvaror som helhet finner man att söndagshandeln utgör 0,4 procent av omsättningen. Kvantitativt sett är detta alltså inte någon särskilt betydande faktor när man diskuterar effekterna på priser, handelsstruktur och annat sådant.

Personalens förhållanden har självfallet varit en viktig sak att studera. Vad beträffar det mera stadigvarande öppethållandet är det ungefär 2 procent av de handelsanställda som är berörda av söndagsöppet. Detta refereras också i affärstidsnämndens yttrande. Det har konstaterats att andelen fast heltidsanställd personal har ökat sedan affärstidslagen togs bort. Detsamma är förhållandet med den fast deltidsanställda personalens andel, medan den extra deltidsanställda personalens andel har minskat. Man har alltså fått större anställningstrygghet under denna tid. Vidare kan noteras att för den fast heltidsanställda personalen har andelen arbete på obekvämtid och övertid sjunkit. Med tanke på alla de farhågor som uttalades när lagen togs bort måste ju detta vara en positiv utveckling för de handelsanställda. Det är för mig en gåta hur man mot den bakgrunden kan säga i reservationen att man anser utvecklingen vara olycklig. Anser man det verkligen olyckligt att andelen fast heltidsanställd personal bland de handelsanställda har ökat? Vad är i så fall motivet härför?

När det gäller priserna konstaterar vi i affärstidsnämnden att det inte har kommit fram någonting som styrker påståendet att priserna skulle ha påverkats i en höjande riktning av söndagsöppet. I själva verket är lönekostnaderna lägre på söndagar i förhållande till försäljningen. Man har också i pris- och kartellnämndens undersökning stöd för uppfattningen att söndagsöppet i varje fall inte har verkat höjande på prisnivån.

Torsdagen den
9 maj 1974*Återinförande av
affärstidsregle-
ring. m. m.*

Om priserna hade påverkats uppåt av söndagsöppet, så borde man ha kunnat se en skillnad i prisnivån mellan de orter och butiker som har söndagsöppet och de som inte har det. Men någon sådan skillnad har inte kunnat upptäckas.

Fru Nordlander sade tidigare att hon tror att priserna har påverkats uppåt av söndagsöppet och att de flesta människor som handlar anser detsamma. Herr Börjesson i Glömminge refererade till en undersökning som gjorts av socialdemokratiska kvinnodistriktet i Östergötland. Där hade man frågat handlande människor om de trodde att priserna hade påverkats uppåt av söndagsöppet, och 85 procent av dem trodde det. Det är väl ingen som bestrider att det kan finnas en sådan föreställning hos många människor. Men ingen vill väl påstå, att det är bevisat att priserna blir högre av söndagsöppet, bara genom att människor tror att det förhåller sig så.

De som tillfrågades har givetvis förstahandskunskap när det gäller att uttala sig om prisernas höjd — de har sannerligen märkt att priserna har gått upp — men de är inte experter på frågan varför priserna har ökat och vilka faktorer som ligger bakom höjningen. För att göra ett sådant uttalande måste man kunna göra jämförelser mellan t. ex. priserna i söndagsöppna butiker och priserna i andra butiker, eller eventuellt priserna i område med söndagsöppet och priserna i ett annat område som inte har söndagsöppet. Den saken kan ju inte de tillfrågade människorna uttala sig om. Därför är det ganska häpnadsväckande att man i denna riksdagsdebatt — t. o. m. en ledamot av affärstidsnämnden — anför sådana enkäter som bevis för att söndagsöppet skulle ha påverkat priserna, när nämnden med hela sin undersökningsapparat inte har kunnat komma fram till något sådant resultat.

En annan viktig fråga som diskuterades mycket när lagen togs bort var effekten av fria affärstider på handelns struktur. Det konstateras nu, och det är väl en sak som man visste redan när lagen togs bort, att det är oerhört svårt att undersöka den effekten. Det är så många faktorer som påverkar handelns struktur, och det är inte sannolikt att en företeelse som omfattar 0,4 procent av omsättningen i dagligvaruhandeln skulle, oavsett riktningen, ha en så stor inverkan på handelns struktur att det över huvud taget går att upptäcka den. Man kan också konstatera att någon sådan effekt ännu inte har kunnat noteras. I själva verket har nedläggningen av butiker i landet som helhet minskat sedan lagen togs bort. Det visar naturligtvis inte att det skulle finnas något orsakssamband i motsatt riktning. Det enda man kan säga är att det icke finns underlag för något påstående om att söndagsöppet skulle ha lett till en förändring av handelns struktur, en försämring av närservicen.

Icke desto mindre påstår man i reservationen att det av remissyttrandena framgår att de fria affärstiderna har påverkat handelns struktur ogynnsamt. Nej, det framgår inte, i varje fall inte av de fakta som finns återgivna i remissyttrandena. Det som på denna punkt sägs i reservationen är alltså felaktigt.

En speciell del av handeln som kommit i blickpunkten i detta sammanhang är naturligtvis kioskhandeln. Det är föga förvånande att kioskhandeln har reagerat. Pressbyrån har t. ex. tillställt riksdagens

Torsdagen den
9 maj 1974

*Återinförande av
affärstidsregle-
ring, m. m.*

ledamöter en skrivelse, där man påpekar att man fått problem efter det att affärstidslagen togs bort.

Kioskhandeln hade tidigare en mycket förmånlig ställning, eftersom man kunde sälja sitt sortiment på söndagar och på vardagar efter vanlig affärstid. Nu säger man att man måste lägga ned ett stort antal enheter, och man hänför detta till affärstidslagens slopande. Affärstidslagens borttagande har påverkat kioskhandeln på två sätt: dels har man fått konkurrens från söndags- och kvällsöppna butiker – det har i huvudsak varit fråga om varuhus; i övrigt har det, som vi har kunnat konstatera, inte förekommit någon särskilt stor ökning av öppethållandet – dels har kioskhandeln fått högre kostnader, eftersom man fått lov att ge sin personal samma förhöjda tillägg för obekvämt arbetstid som handeln i övrigt gett efter lagens borttagande. Frågan är då: Vilken är den väsentligaste faktorn av dessa två – är det konkurrensen från söndagsöppna varuhus, eller är det de ökade kostnaderna på grund av det höjda ob-tillägget? Det är en viktig fråga, för om lagen skulle återinföras är det möjligt att man slipper en del av konkurrensen från de söndagsöppna butikerna, men det är knappast troligt att man inom kioskhandeln kan återgå till att betala det lägre ob-tillägget – man får nog hålla fast vid de högre tillägg som man nu har gått med på. Därför skulle jag, innan jag tar något intryck av protestaktionerna från Pressbyrån, vilja veta i vilken utsträckning de kiosker som nu kommer att läggas ned ligger så till att de har konkurrens från söndagsöppna varuhus och i vilken utsträckning de ökade kostnaderna för personalen är den väsentliga orsaken. Man skulle också vilja veta om Pressbyrån kan garantera att företaget avstår från att lägga ned dessa enheter, om lagen återinförs. Tills vi fått sådant besked, bör vi inte fästa något större avseende vid Pressbyråns framställningar.

En annan fråga som har diskuterats också här i dag är frågan om jippon. Herr Börjesson i Glömminge sade att statistik är en sak, verkligheten som man upplever den är en annan. Jag förmodar att han då tänkte just på jippon; det är något som han åberopar i sin reservation till affärstidsnämndens yttrande. Nämnden har nämligen undersökt förekomsten av s. k. jippon för att stimulera handel på söndagar och liknande, och vi har funnit att sådana förekommer i ytterst ringa omfattning. Icke desto mindre har nämndens ordförande tagit kontakt med de stora varuhuskedjorna och handelns organisationer och fått försäkringar om att de skall verka för att den här jippoverksamheten ytterligare minskar. Efter det tror jag inte att någon kan påstå att jippon över huvud taget skulle vara ett problem värt att nämna i sammanhanget. Det hindrar inte att de människor som varit närvarande vid ett jippo kan uppleva att sådana spelar en roll, men om man ser till bilden som helhet förekommer de alltså i ytterst liten omfattning.

Frågan om konsumenternas behov har diskuterats. Utgångspunkten är för min del att konsumenterna framför allt påverkar öppethållandet genom sina inköp. Det hindrar inte att affärstidsnämnden har ansett det viktigt att undersöka också konsumenternas inställning och motivet för att de handlar på söndagar. Ur den undersökningen har man här nämnt vissa fakta. Jag vill framför allt understryka att undersökningen inte är slutredovisad. Nämnden har betonat att det fordras ytterligare under-

sökningar för att man skall kunna uttala sig om konsumenternas behov, önskemål och intressen. Det förhåller sig inte så, som herr Gustafsson i Byske sade, att undersökningen skulle visa att konsumenterna inte har påverkat handelns öppethållande genom sina inköp.

I undersökningen har man frågat: Skulle ni ha kunnat handla på annan tid än söndagar? På den frågan har en ganska stor andel svarat att de skulle ha kunnat handla på annan tid. Jag vill påpeka att innebörden av detta svar givetvis är mycket osäker. Det svaret kan för en människa betyda att hon i nödfall skulle ha kunnat handla på en annan tid, medan det för en annan människa kan betyda att hon utan olägenhet skulle ha kunnat handla på annan tid än söndag. Och vilken den rätta innebörden av svaren är vet vi inte, i varje fall inte ännu, för så har svaren inte redovisats.

Jag vill också fästa uppmärksamheten på att en så stor andel som en fjärdedel har svarat att de inte hade kunnat göra sina inköp på annan tid. Om man till frågan lagt orden "i nödfall" skulle kanske svaret blivit annorlunda. De flesta människor kan naturligtvis i nödfall ordna sina inköp på annan tid än söndagar; det framgår av att man nu på åtskilliga orter inte har tillgång till söndagsöppet. Men en tämligen stor andel har ändå svarat att de inte hade kunnat handla på annan tid än söndagar. Man har anledning att förmoda att just förvärvsarbetande dubbelarbetande föräldrar och ensamstående föräldrar är överrepresenterade i den kategorin.

Här har vidare sagts att man kan befara att söndagsöppet används som konkurrensmedel, och det skulle tydligen vara någonting förskräckligt. Jag ställer mig litet frågande inför det talet. Vi har ändå en lag mot konkurrensbegränsningar här i landet, och det tyder på att konkurrens i och för sig inte anses vara något felaktigt. Vi önskar att butikerna skall konkurrera med pris, vi önskar att de skall konkurrera med god kvalitet på sina varor. Då är det väl inget fel att de också kan konkurrera när det gäller att erbjuda konsumenterna bättre service – och till bättre service hör för vissa konsumenter just öppethållande på andra tider än vanlig affärstid.

Jag vill understryka vad som har påpekats av distributionsutredningen, nämligen att det här inte bara gäller stora butiker utan att det också pågår experiment med nya typer av närhetsbutiker, för vilka öppet-hållandetiderna är ett viktigt konkurrensmedel.

I reservanternas förslag, slutligen, framförs alltså tanken att man skall återinföra en affärstidsreglering och att dispens skall tillämpas restriktivt och likformigt. Precis som herr Blomkvist har jag tyckt att det är intressant att det parti som säger sig arbeta för ett decentraliserat samhälle i andra sammanhang här anser att den kommunala självbestämmanderätten var alltför stor enligt den tidigare lagen och alltså bör inskränkas. Om man nu skall ha en lag kommer man ändå närmast det decentraliserade samhället om man låter de kommunala organen besluta med hänsyn till de skiftande lokala betingelserna. Men den mest decentraliserande lösningen av alla är självfallet att inte ha någon affärstidsreglering alls.

Torsdagen den
9 maj 1974

Återinförande av
affärstidsregle-
ring, m. m.

Sammanfattningsvis: Påståendena i reservationen om utvecklingen har inte täckning i de fakta som kommit fram under den här perioden. I reservationen förs ingen som helst diskussion om hur man i en ny lag skulle komma till rätta med de svåra problem som en lagstiftning för med sig, hur dispensererna skulle utformas, hur man skulle dra gränsen beträffande vilka varor som får säljas utanför den vanliga butikstiden. Erfarenheterna av den tidigare lagen visade att tillämpningen blev mycket godtycklig och att det var ytterst svårt att motivera de gränsdragningar som gjordes. Därför finns det all anledning att avslå reservationen till dess de som framför förslag om en ny lag har några lösningar att ge på dessa svåra problem.

Fru talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr BÖRJESSON i Glömminge (c) kort genmäle:

Fru talman! Jag hade egentligen inte tänkt gå närmare in på affärstidsnämnden, men eftersom herr Romanus säger att nämnden är enig med undantag av mig, kan jag tala om följande angående yttrandet till näringsutskottet över de här motionerna.

Jag hade en reservation. Nämnden består av sju ledamöter, och de tre ledamöter som tillhör Handelsanställdas förbund skrev ett yttrande, vari de ställde sig bakom vad Handelsanställdas förbund hade anfört i sitt yttrande till LO. Ur detta vill jag citera följande: "Förbundet anser att utvecklingen av söndagsöppethållandet efter det att affärstidslagen upphörde vid årsskiftet 1971-1972 har inneburit påtagbara förändringar som motiverar en ny affärstidslag." Detta är ju någonting helt annat än vad herr Romanus påstår. En ledamot tillhör Handelstjänstemannaförbundet, och han vägrade blankt att över huvud taget skriva under yttrandet och sade: "Jag vill inte delta i det!" Av de sju ledamöterna kvarstår då tre, som står bakom det yttrande som avgivits till näringsutskottet.

Jag har inte velat gå in på detta tidigare, men med hänsyn till herr Romanus' sagoskrivning här är det naturligtvis nödvändigt att tala om hur ledamöterna i nämnden verkligen har ställt sig. En annan ledamot av nämnden, Margaretha Anto från EPA i Hallstahammar, har flera gånger under de här åren i olika tidningar uttalat sig mycket starkt emot det nuvarande systemet och vill ha tillbaka en affärstidslag. Jag skall inte här citera vad hon har sagt, men det råder inget tvivel om var hon står.

Det yttrande till näringsutskottet som är avgivet av affärstidsnämnden var ganska sönderskjutet redan innan det kom dit. Jag tycker därför inte att man bör anlägga sådana synpunkter som herr Romanus här har gjort och påstå att allt är välbeställt samt att det råder enighet bakom det avgivna yttrandet. Så är det i själva verket inte.

Fru Sundberg frågade sedan vilka regler vi vill ha. Men vi har ju skrivit i reservationen att vi hemställer om förslag från Kungl. Maj:t till regler och ny lag. Det är väl ingen mening med att stå i riksdagen och fråga efter vilka regler vi vill ha när vi redan har föreslagit att Konungen skall komma med förslag. Skall det efter denna dag bli så, att riksdagen inte kan skriva till Konungen och anhålla om några bestämmelser utan att detta måste föregås av en utredning? Då kommer vi ju att följa en helt ny

linje; det har inte varit vanligt tidigare.

Man kan väl med det gamla ordspråket säga, att när Vår Herre inte ville att någonting skulle ske, då tillsatte han en utredning – det är väl kontentan av denna debatt.

Herr ROMANUS (fp) kort genmäle:

Fru talman! Vad jag framhöll var att affärstidsnämnden ända fram till i vår har varit ense om att inte föreslå några åtgärder. Utvecklingen har alltså inte gett nämnden anledning att lägga fram några förslag. Nämnden har varit enig ända tills nu, med undantag av herr Börjesson i Glömminge – ingen annan ledamot av nämnden har yrkat på att nämnden skulle föreslå några åtgärder i anledning av utvecklingen.

I sitt yttrande säger nämnden att den hittillsvarande utvecklingen inte har påkallat någon sådan anmälan – om ogynnsamma verkningar – från nämnden till Kungl. Maj:t och att det därför inte heller har funnits anledning för nämnden att ta upp frågan om de åtgärder som kan bli påkallade.

Till detta yttrande finns det en reservation av herr Börjesson i Glömminge. Vidare finns det ett särskilt yttrande av ledamöterna från Handelsanställdas förbund. Det är alltså ingen reservation, utan ett särskilt yttrande – jag tror inte att jag behöver undervisa vare sig herr Börjesson i Glömminge eller någon annan här om skillnaden mellan ett särskilt yttrande och en reservation. I detta särskilda yttrande säger ledamöterna från Handelsanställdas förbund följande:

”Som representanter i nämnden för Handelsanställdas Förbund är vi eniga i de slutsatser som dras i nämndens yttrande såväl när det gäller beskrivningarna av de sakliga förhållandena och utvecklingen som inriktningen av nämndens fortsatta arbete.”

Om herr Börjesson i Glömminge i någon tidning har hittat något uttalande av någon av dessa ledamöter är det väl ändå inte så välbetänkt att lägga större vikt vid sådana uppgifter än vid det som ledamoten har sagt och satt sitt namn under i affärstidsnämndens yttrande. Här står fullständigt kristallklart att dessa ledamöter är eniga med nämnden om både beskrivningen och slutsatserna. Det finns alltså bara en reservation, och det är herr Börjessons.

Sedan noterar jag att herr Börjesson inte hade någon kommentar till mitt påpekande att det parti som arbetar för decentralisering i sin reservation går in för att det skall vara mindre kommunal självbestämmanderätt i den nya lagen än vad det var i den tidigare lagen.

Vidare säger herr Börjesson att det är klart att man kan beställa förslag av regeringen. Det är ju i och för sig vackert att han har sådan tilltro till regeringen. Men även regeringen har sagt att man anser att den tidigare lagstiftningen medförde problem. Om då herr Börjesson vill ha fram en ny lag vore det inte ur vägen att han hade åtminstone något förslag om hur man skall komma till rätta med de svårigheter som fanns i den tidigare lagstiftningen.

Herr JÖNSSON i Arlöv (s):

Fru talman! Sedan riksdagen år 1971 fattade beslut om affärstids-

Nr 77

Torsdagen den
9 maj 1974

*Återinförande av
affärstidsregle-
ring, m. m.*

Torsdagen den
9 maj 1974

*Återinförande av
affärstidsregle-
ring, m. m.*

lagens avskaffande har vi kunnat konstatera att utvecklingen på många platser tyvärr inte gått i den riktning många av oss hoppades på. Själv tillhörde jag dem som helst önskat att riksdagen vid det tillfället hade beslutat en skärpning av lagen, men eftersom det inte fanns gehör för den linjen röstade jag i slutvoteringen för att lagen skulle avskaffas, eftersom denna lag i många avseenden var sämre än ingen lag alls.

Inom Handelsanställdas förbund räknade vi med att de kraftiga lönekompensationerna för arbete kvällar, lördagseftermiddagar och söndagar skulle minska affärernas öppethållande under dessa tider. Våra förhoppningar har emellertid inte infriats. Framför allt har söndagsöppethållandet fått stor omfattning i varuhus och stormarknader. Av landets totala antal varuhus och stormarknader håller omkring 20 procent öppet varje söndag. Det vi brukar kalla det tillfälliga eller sporadiska söndagsöppethållandet har fått stor spridning och synes öka i omfattning.

Om alla de som har uttalat sin solidaritet med de handelsanställda själva hade avstått från att göra sina inköp under söndagar, lördagseftermiddagar och sena kvällar skulle denna fråga ha lösts av sig själv. Men tyvärr följs i många fall inte solidaritetsyttringarna av ett konsekvent uppträdande. Nu noterar jag med tillfredsställelse att såväl utskottsmajoriteten som utskottsminoriteten är överens om att det råder missförhållanden när det gäller butikernas öppethållande. Däremot är det olika meningar om förslaget till riksdagsbeslut.

Låt mig ännu en gång erinra om att de handelsanställda och deras fackförbund är bestämda motståndare till öppethållande av affärerna på onödigt obekväma tider. Handelsanställdas förbund har därför hemställt om en snabbutredning av affärstidsfrågan i syfte att införa en ny affärstidslag. Jag är alltså inte helt nöjd med utskottsmajoritetens skrivning. Jag tolkar säkert förbundets och dess medlemmars uppfattning rätt om jag säger att de vill ha en snabbare utredning än vad som där föreslås. Jag delar den uppfattningen.

Jag kommer emellertid att rösta för majoritetens förslag, eftersom jag inte kan ansluta mig till reservationen. En ny lag framstår visserligen för mig som en nödvändighet, men reservationens förslag är i vissa fall alltför ofullständigt och i vissa fall sämre än den lag som avskaffades år 1971. Detta förslag kan därför enligt min mening inte läggas till grund för ett definitivt beslut. De handelsanställda vill ha en lag som är bättre än den tidigare lagen. En ny lag måste föregås av en utredning. Om riksdagen bifaller utskottsmajoritetens förslag vill jag uttala en förhoppning att handelsministern själv tar initiativ till en snabbutredning och förelägger riksdagen förslag om en ny och bättre affärstidslag.

I detta anförande instämde herrar Jadestig (s) och Göransson (s).

Fru OLSSON i Helsingborg (c):

Fru talman! I debatten här i december 1971 inför affärstidslagens slopande höjdes det många varnande röster beträffande de negativa konsekvenser detta kunde komma att medföra. I mitt anförande den gången påpekade jag att följdverkningarna med största sannolikhet skulle bli att kvarters- och närhetsbutiker försvann, att servicen försämrades för

Torsdagen den
9 maj 1974*Återinförande av
affärstidsregle-
ring, m. m.*

stora grupper i vårt samhälle och att de handelsanställdas arbetsförhållanden försvårades. I dag, efter mer än två år, har utvecklingen visat att det aldrig borde ha blivit fritt fram för söndagsöppet. Att den uppfattningen blir alltmer förhärskande visar inte minst antalet motioner till årets riksdag. Som redan har sagts i debatten förelåg det i fjol fyra motioner i frågan - i år är det nio, varav man i tre nöjer sig med att begära en utredning. Men utredningar tar som bekant sin rundliga tid, och här är snabba åtgärder nödvändiga om skadeverkningarna i form av butiksnedläggelser i någon mån skall kunna repareras.

Butiksdöden är ett faktum. Sedan 1971 har 1 040 småbutiker upphört att existera. I betänkandet sägs att antalet butiksnedläggelser minskat under senare år. Ja, det är ju klart att de minskar - för varje år som går blir det allt färre småbutiker att lägga ned.

Nu är även kioskhandeln i fara. Som vi redan hört och sett har Pressbyrån tvingats lägga ned 173 enheter, och om nuvarande utveckling fortsätter beräknas det - enligt uppgifter vi fått - bli nödvändigt att avveckla hälften eller t. o. m. två tredjedelar av kioskerna. Detta betyder ytterligare försämrade inköpsmöjligheter för alla som inte har tillgång till bil. Det är de sämst ställda i samhället som får en än mer försämrad service. Man har anledning att fråga: Är detta en konsumentvänlig politik?

Fru talman! Jag vill tillåta mig att citera ett avsnitt ur en artikel i tidningen Arbetet av den 16 november 1973. Jag gör det därför att jag anser att det ger en så belysande bild av hur människorna i mina hemtrakter ser på helg- och söndagsöppet. Det torde för övrigt vara ganska lika över hela landet. Jag återger alltså följande ur artikeln i tidningen Arbetet:

"Kommer 20 000 fackföreningsanslutna helsingborgare att starta en kampanj för massbojkott av julöppet? Det tror och hoppas i alla fall FCO:s styrelse i Helsingborg. -- -- -- FCO:s ordförande Sven-Olle Hansson till Arbetet:

Vi hyser ett mycket stort hopp om att våra medlemmar skall hörsamma vår vädjan och ställa upp bakom oss. -- -- Vi måste visa solidaritet med de butiksanställda. Skall denna utveckling fortsätta så blir det inte bara biträden och annat affärsfolk, som i större utsträckning kommer att få arbeta på obekvämtid, utan också andra grupper. Vi måste sätta stopp för den utvecklingen. Därmed ställer sig nu FCO bakom samma krav som tidigare kommit från Handelsanställdas förbund. -- -- FCO-styret understryker särskilt, att det inte är fråga om något behov hos konsumenterna, som skapat helg- och söndagsöppet. Genom utredningar vet vi med bestämdhet att det inte finns något sådant behov. Varför har då affärerna öppet? Jo, affärsidkarna vill ha en större del av konsumenternas pengar. De tjänar på konsumenterna som viljelöst låter sig styras in i affärerna. Man kan fråga sig om inte dessa människor har något annat att göra på sin fritid än att många gånger onödigt lägga ut pengar på inköp och därigenom bidra till alltmer söndagsöppet. Nej, manar man, tänk efter före, handla efter, stoppa helgöppet!"

Så långt artikeln i tidningen Arbetet.

Jag instämmer, fru talman, i varje ord som där är skrivet och yrkar bifall till den reservation som är fogad till näringsutskottets betänkande nr 27.

Torsdagen den
9 maj 1974

*Återinförande av
affärstidsregle-
ring, m. m.*

Herr JANSSON (s):

Fru talman! Jag har en bestämd känsla av att såväl fru talmannen som kammarens övriga ledamöter anser att det nu kan vara slut på denna debatt. Men en motionär som fått sin motion tillstyrkt kanske har rätt att säga ett par ord.

När beslutet om affärstidslagens avskaffande fattades 1971, tillhörde jag den minoritet av riksdagen som röstade emot. Jag gjorde det bl. a. beroende på att jag i likhet med många andra var osäker om de konsekvenser detta beslut kunde komma att medföra dels beträffande priserna i butikerna, dels beträffande de affärsanställdas situation i ett läge med helt oreglerad affärstid. En betydande majoritet av riksdagens ledamöter beslöt ändå att avskaffa den gamla affärstidslagen. Ännu har affärstidsnämnden inte funnit anledning att vidta några åtgärder på grund av vunna erfarenheter.

Kritiken mot den helt oreglerade detaljhandeln har på senare tid vuxit mycket starkt. Det kanske är olika på olika håll i landet. I min hemregion, Skaraborgs län, har det kommit en ganska kraftig reaktion från de handelsanställda mot ökat helg- och söndagsöppet. Som herr Jönsson i Arlöv sade har det från olika håll gjorts proklamationer om att man inte skall handla på söndagar utan stödja de affärsanställda. Likväl har människorna utnyttjat dessa möjligheter.

Problemet är hur de affärsanställda skall få inflytande över verksamheten. Det har diskuterats hur en ny affärstidslag skall fungera. I vår motion har vi framkastat den tanken att man skulle kunna skapa en sådan bestämmelse att helg- och söndagsöppet kunde komma i fråga endast under förutsättning att överenskommelser träffades med de handelsanställdas organisationer på det lokala planet. Sådana bestämmelser finns ju bl. a. då det gäller att införa kontinuerlig drift vid vissa industrier.

Detta är, som sagt, en tanke hur man skulle kunna hantera problemet. Jag tror emellertid att det är nödvändigt att ordentligt utvärdera det material som affärstidsnämnden kommer med, innan något beslut fattas om en ny reglering av affärstiderna.

Utan tvivel är det så att man inte kan räkna med att ha den här sektorn helt oreglerad. I sina yttranden över motionerna har också två betydande remissinstanser, nämligen KF och Köpmannaförbundet, ställt sig mycket tveksamma till att fortsättningsvis lämna detta område oreglerat.

Center-vpk-reservationen kan jag inte ställa mig bakom. Svagheten i den ligger ju i dispensförfarandet, som vi har diskuterat en lång stund här i kammaren. Såvitt jag kan se, tryggar det på intet sätt de anställdas inflytande, utan här gäller det att finna former som verkligen garanterar att de anställda genom sina organisationer får ett inflytande över verksamheten.

Jag yrkar följaktligen bifall till näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 27.

I detta anförande instämde herr Signell (s).

Herr GUSTAVSSON i Ängelholm (s):

Nr 77

Torsdagen den
9 maj 1974

Återinförande av
affärstidsregle-
ring, m. m.

Fru talman! Bland de många motioner som föreligger till behandling i det här ärendet finns det en, nr 852, som bär min underskrift. Jag tillhör dem som hela tiden reagerat mot affärstidslagens slopande. Redan när riksdagen år 1971 beslutade att den då gällande affärstidslagen skulle slopas fr. o. m. den 1 januari 1972 fanns det en ganska stor opposition häremot. Denna opposition har inte minskat sedan dess, utan opinionen för ett återinförande av affärstidslagen – visserligen i ett annat skick – har ökat mer och mer, och det är ju inte så underligt att så sker med hänsyn till den utveckling som har ägt rum på området. Den oro som många hyste inför slopandet av affärstidslagen tycks alltså ha varit berättigad.

När beslutet om affärstidslagens slopande fattades den 15 december 1971, var det utskottets och riksdagsmajoritetens förhoppning att ökningen i fråga om öppethållandet och speciellt söndagsöppethållandet skulle komma att bli ganska begränsad. Nu kan det konstateras att så inte har blivit fallet, utan tvärtom har det på en del platser blivit rent kaos med öppethållandet. Inte nog med att man har öppet långt ut på kvällarna och på söndagarna, utan även de stora helgdagarna, som annars brukar vara ägnade åt gemenskap och samvaro i familjerna, har nu tagits i anspråk för affärsverksamhet. Vid förra årets debatt i den här frågan kunde jag förevisa för kammaren reklamblad, där man kungiorde öppethållande under såväl jul- som påsk- och pingsthelgernas samtliga dagar, och jag kan även nu förevisa reklamblad med öppethållande under jul- och nyårshelgerna. Här är exempelvis ett där man önskar God Jul och samtidigt meddelar att man har öppet lördagen och söndagen till kl. 20, julafton från 9.30 till 15, juldagen från 9.30 till 15 och annandag jul från 9.30 till 18. Ett annat flygblad säger att man har öppet lördagen och söndagen mellan jul och nyår till kl. 20, nyårsafton till kl. 17 och nyårsdagen till kl. 18. Detta är enligt mitt förmenande ett helt orimligt förfarande.

Lagens slopande har fått negativa konsekvenser i flera avseenden, främst för de handelsanställda. Det kan heller inte längre sägas vara omtanken om konsumenterna som gör att affärerna har söndagsöppet. Det har alltmer blivit ett konkurrensmedel dem emellan.

Enligt bl. a. Landsorganisationens uppfattning föreligger det inte något större konsumentbehov av söndagsöppethållande, och detta bevisas också av att det är förhållandevis små inköp som görs på söndagarna. Vid företagen undersökning har det visat sig att ca 85 procent av dem som handlar på söndagarna sagt sig lika gärna kunna handla på vardagarna. De flesta remissinstanser som tillfrågats i ärendet har också ställt sig positiva till ett återinförande av lagen för att råda bot på de uppenbara missförhållanden som nu råder på detta område.

Handelsanställdas förbund, vars medlemmar det i högsta grad berör, kräver nu att affärstidslagen efter en *snabbutredning* återinföres. Utskottet har också under sin behandling av motionerna kommit fram till att en utredning bör anvisa erforderliga åtgärder och att det bör ges Kungl. Maj:t till känna. Det uttalandet innebär bifall till motionerna 337, 852 och 872, och därför kan jag, fru talman, yrka bifall till utskottets hemställan.

Men, fru talman, jag vill liksom herr Jönsson i Arlöv med skärpa framhålla att det inte får dröja alltför länge med utredningen. Landsorganisationen anser ju i sitt yttrande att detta arbete kan ske samtidigt med att affärstidsnämnden fullgör sina arbetsuppgifter. Och Handelsanställdas förbund föreslår i sitt remissyttrande att det skall vara en *snabbutredning* av affärstidsfrågan med sikte på att affärstidslagen skall återinföras, och det vill jag på det livligaste instämma i.

Herr KOMSTEDT (m):

Fru talman! Det är av två anledningar jag har begärt ordet i den här debatten.

Den ena är att jag har ett förflutet i den här frågan. Redan 1971 vid affärstidslagens slopande motionerade herr Werner i Malmö och jag om en motsatt ordning, dvs. att affärstidslagen skulle bestå, och vi har sedermera motionerat i samma riktning.

Den andra anledningen är att vi faktiskt är några stycken inom moderata samlingspartiet som har en annan uppfattning än den som har kommit till uttryck i fru Sundbergs anförande. Det skall inte tolkas så att hela vår grupp är inne på samma tankegångar.

Det finns många argument för affärstidslagens återinförande. Men, fru talman, den här debatten har pågått länge och jag skall inte ta kammarens tid i anspråk genom att ytterligare argumentera för de synpunkter som finns för att lagen skall återinföras. De synpunkterna har redan framförts av en mängd talare, men detta har i alla fall för dessa talares vidkommande utmynnat i en helt annan uppfattning i slutskedet.

Kammarens ledamöter har gymnastiska övningar varje onsdag morgon, men det förekommer även eleganta baklängesvolter i denna talarstol, vilket har utförts bl. a. av herr Jönsson i Arlöv, som för en stund sedan ansåg att det egentligen var fruktansvärt att man hade öppet på söndagarna och att det var hemskt för de anställda. Men hans anförande mynnade ändå ut i att man skulle ha kvar det fria öppethållandet. Det är vad jag kallar för eleganta baklängesvolter.

Jag tycker att den utvärdering som vi redan i dag har är tillräcklig för att konstatera att det har blivit kommersiella jippon av affärstidslagens slopande och av att vi har ett obegränsat öppethållande i vårt land. De synpunkter som framfördes när slopandet av affärstidslagen diskuterades var bl. a. — vilket också framfördes i slutet av fru Sundbergs anförande — att vi verkligen hade råd att unna oss en vilodag. Framför man det argumentet, fru talman, är det verkligen konstigt om man inte skulle kunna återgå till den tingens ordning vi hade före 1971, nämligen att ha kvar affärstidslagen. Det skulle innebära att de anställda hade ett betydligt bättre utgångsläge för att kunna tillgodoräkna sig en fridag än vad de nu har fått.

Fru talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till reservationen, vilken jag kommer att stödja vid voteringen.

Med detta anförande, i vilket herrar Schött, Werner i Malmö, Johansson i Vrångeback och Nordgren (samtliga m) instämde, var överläggningen slutad.

Torsdagen den
9 maj 1974*Om återupptagande av folkhögskolundervisning vid fångvårdsanstalten Hall*

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Börjesson i Glömminge m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Gustafsson i Byske begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 27 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Börjesson i Glömminge m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Gustafsson i Byske begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	182
Nej	—	98
Avstår	—	9

Herr Magnusson i Kristinehamn (vpk) anmälde att han avsett att rösta nej men av misstag nedtryckt ja-knappen.

§ 2 Om återupptagande av folkhögskolundervisning vid fångvårdsanstalten Hall

Herr justitieministern GEIJER erhöll ordet för att besvara herr *Mäbrinks* (vpk) i kammarens protokoll för den 3 maj intagna fråga, nr 181, och anförde:

Fru talman! Herr Mäbrink har frågat mig om jag är beredd att ta initiativ till att indragen folkhögskolundervisning vid fångvårdsanstalten Hall återupptas.

I samband med övergången till ett nytt anstaltssystem inom kriminalvården den 1 juli 1974 kommer en viss omstrukturering att ske av den teoretiska undervisningen vid några av de tre riksanstalter som i huvudsak skall ta emot intagna som ådömts internering. Folkhögskolundervisningen vid fångvårdsanstalten Hall kommer sålunda att ersättas med en ökad kapacitet av lärarytt undervisning i den kommunala vuxenutbildningens regi. Samtidigt kommer man att inleda motsvarande undervisning på fångvårdsanstalten Kalmar. Kriminalvårdsstyrelsen överväger också att införa sådan undervisning på fångvårdsanstalten Norrköping.

Herr MABRINK (vpk):

Fru talman! Jag tackar justitieministern för svaret.

Dess värre kan jag inte godta den motivering som justitieministern ger för nedläggning av folkhögskolundervisningen vid Hall, som bygger på ett ställningstagande som kriminalvårdsstyrelsen redan gjort. Vad som saknas i detta ställningstagande och också i svaret från justiteministern är

Torsdagen den
9 maj 1974

*Om återupptagan-
de av folkhögskol-
undervisning vid
fängvårdsanstal-
ten Hall*

en utvärdering av de fyra år som undervisningen bedrivits på fängelset Hall. Eller har kriminalvårdsstyrelsen gjort en sådan utvärdering utan att den tillkännagivits? Och om så är fallet, på vilka grunder? Mig veterligt har de som nu fattat beslutet om nedläggning av folkhögskolundervisningen vid Hall varken följt undervisningen på platsen eller hört de lärare som efter fyra års erfarenhet rimligtvis bör ha en hel del värdefulla synpunkter. Inte heller har kriminalvårdsstyrelsen tillfrågat de elever som deltagit i undervisningen.

Kriminalvårdsstyrelsen har, tycks det mig, fattat ett mycket korttänkt beslut. Man hänvisar till det låga antalet deltagare under den sista terminen i stället för att -- som man kunde väntat sig efter alla uttalade fina målsättningar -- göra allt för att uppmuntra pågående undervisning och sporra fler till att delta.

Det råkar vara så att allt tal om att arbete och studier skall jämföras inte stämmer överens med verkligheten. Fångarna erhåller nämligen högre premier när de arbetar än när de deltar i studier. Trots att många är i behov av och vill studera tvingas de på grund av små ekonomiska resurser att arbeta.

Det borde vara onödigt att här understryka det stora värdet av undervisning på fängelserna. Särskilt i den form som folkhögskolorna bedriver undervisning har den visat sig vara oerhört betydelsefull för dem som hamnat innanför fängelsemurarna. Man får tyvärr den misstanken att just den här friare undervisningsformen varit en nagel i ögat på kriminalvårdsstyrelsen, trots att många fångar som genomgått denna utbildning på ett naturligt sätt slussats ut i samhället efter avslutad internering och också, som det heter, anpassat sig.

Jag uppfattar justitieministerns svar på det sättet att folkhögskolundervisning för fångar på Hall i fortsättningen inte kommer att möjliggöras. Med tanke på vad jag nyss sagt om den friare form som folkhögskolundervisningen har och vad den betyder för de människor som hamnat innanför fängelsemurarna är det att beklaga att just den undervisningen nu skall dras in.

Herr justitieministern GEIJER:

Fru talman! Det är ju i detta sammanhang inte i och för sig fråga om värdet och behovet av undervisningsmöjligheter vid fängvårdsanstalterna, utan det gäller vilka former som på den ena eller den andra anstalten kan vara de lämpligaste. Jag vill nu bara understryka att den förändring som kommer att ske vid Hall inte innebär någon minskning i undervisningens omfattning eller i möjligheterna för de intagna på Hall att kunna få undervisning. Vad beträffar folkhögskolor finns det ju möjligheter för den som har särskilt intresse för denna utbildningsform att t. ex. söka komma till Norrtälje, där man har en regelbunden folkhögskolundervisning.

Herr MABRINK (vpk):

Fru talman! Jag anser att undervisningsformen har en mycket stor betydelse. Som jag sade tidigare är folkhögskolundervisning en friare undervisningsform, där fångarna kan få en viss social träning, där man

Torsdagen den
9 maj 1974

Ang. statlig myndighets skyldighet att respektera facklig stridsåtgärd

inte är hårt bunden till ett studieschema med betygshets osv. Det har också under de fyra år som folkhögskolundervisning har pågått på Hall visat sig att den givit mycket bra resultat. Det kan inte råda något tvivel om det. Av de 16 elever som genomgick första årskursen av folkhögskoleundervisningen på Hall har 12 sedan de släppts ut ur fängelset anpassat sig till samhället och alltså inte återfallit i brott.

Sedan vill jag fråga justitieministern: Är det riktigt att fångar på Hall, om de så önskar, kan få komma till Norrtäljefängelset? Jag har sett en uppgift om att Hall i fortsättningen kommer att vara en interneringsanstalt. Det skulle då bli omöjligt för dess klientel, som alltså blir interneringsfångar, att få komma till Norrtäljefängelset. Jag vill ha ett besked från justitieministern på denna punkt. Är mina uppgifter oriktiga eller är de det inte?

Herr justitieministern GEIJER:

Fru talman! Både Hall och Norrtäljefängelset blir i det nya systemet rixanstalter för den kategori av intagna som skall kunna förflyttas från den ena anstalten till den andra. Med andra ord blir svaret på frågan, att det bör finnas möjligheter i det nya systemet för dem som är på Hall att, om de av olika skäl skulle vara mera lämpade för en folkhögskolundervisning, ansöka om sådan och i så fall kunna bli överflyttade till Norrtälje.

Herr MÅBRINK (vpk):

Fru talman! Jag tycker att det sista beskedet var litet svävande. Justitieministern säger "att det bör finnas möjligheter" för dem som i fortsättningen kommer att befinna sig på Hall att få delta i folkhögskoleundervisningen på Norrtäljefängelset. Kan inte justitieministern ge ett direkt klart besked på den punkten? Jag anser att justitieministern inte gjorde det nu i sitt svar.

Herr justitieministern GEIJER:

Fru talman! Det är självklart att jag inte här kan binda kriminalvårdsstyrelsen för all framtid och deklarerar att den i varje enskilt fall ovillkorligen skall medge en överflyttning. Men jag tycker ändå att det framgick av mitt svar att jag ser positivt på detta och att det skall finnas goda möjligheter för en överflyttning när en sådan situation som nu avses föreligger.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3 Ang. statlig myndighets skyldighet att respektera facklig stridsåtgärd

Herr justitieministern GEIJER erhöll ordet för att besvara herr *Sivert Anderssons* i Stockholm (s) i kammarens protokoll för den 3 maj intagna fråga, nr 184, och anförde:

Fru talman! Herr Sivert Andersson i Stockholm har frågat mig om jag har uppmärksammat att polismyndigheten har hanterat av fackliga

Torsdagen den
9 maj 1974

Ang. statlig myndighets skyldighet att respektera facklig stridsåtgärd

organisationer blockerad materiel och om jag kan medverka till att statliga myndigheter förhindras vidta åtgärder som står i strid med praxis på den svenska arbetsmarknaden.

Jag utgår som självfallet från att statliga myndigheter handlar i överensstämmelse med vad som är praxis på den svenska arbetsmarknaden. Jag känner inte heller till någon avvikelse från sådan praxis. Även om frågan har diskuterats i ett enskilt fall, som både herr Sivert Andersson och jag har uppmärksammat, anser jag inte att det för närvarande finns något behov av att meddela särskilda föreskrifter i ämnet.

Herr SIVERT ANDERSSON i Stockholm (s):

Fru talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret. Jag kan dock icke tacka för dess innehåll, och det gör mig något besviken.

Bakgrunden till frågan är den att polismyndigheten har haft sina båtar upplagda på ett varv – ett företag vars karaktär man verkligen kan ifrågasätta. Det drivs utan avtal. De anställda saknar sociala förmåner som är sedvanliga på den svenska arbetsmarknaden. När Metall söker ändra dessa förhållanden avskedas fem av förbundets medlemmar. Företaget förklaras i blockad liksom naturligtvis hela utrustningen inklusive de båtar som myndigheten lagt upp där. Arbetet slutförs av strejkbrytare. Myndigheten som handlägger saken följer icke den praxis som vanligen gäller i sådana här fall, nämligen att ta kontakt med vederbörande förbund för att den vägen söka få dispens för de här båtarna, som man naturligtvis behöver när säsongen börjar.

Jag vill peka på polismännens roll i det här läget. De åker omkring i vår skärgård med materiel som fortfarande ligger under facklig blockad, men de rör inte själva för det. Det finns också skäl att erinra om vilken situation polismännen lever i här i samhället. Det är inte ägnat att lyfta deras anseende hos våra medlemmar när sådant här förekommer.

Statsrådet säger att han inte känner till någon avvikelse från den praxis som gäller svensk arbetsmarknad. Jag måste tyvärr konstatera att jag gör det. I fortsättningen sätter jag mitt hopp till att statsrådet inte *för närvarande* finner något behov av att meddela särskilda föreskrifter i ämnet. Jag hoppas alltså att statsrådet återkommer.

Herr justitieministern GEIJER:

Fru talman! Här är kanske inte rätta platsen att diskutera ett enskilt fall, men i anledning av vad herr Sivert Andersson i Stockholm har sagt vill jag med ett par ord nämna att det här var fråga om en blockad som kom till sedan båtarna redan hade lagts upp på varvet. Vad polismyndigheten har gjort är att den har hämtat båtarna på våren när de hade sjösatts vid varvet. I och för sig får det väl betraktas som ett samhällsintresse att polisen kan utnyttja sina båtar. Det är ju inte precis fråga om vilken vara som helst som levereras från ett företag.

Herr SIVERT ANDERSSON i Stockholm (s):

Fru talman! Statsrådets beskrivning är riktig, men den här diskussionen i kammaren hade varit helt överflödigt om myndigheten hade följt

vanlig praxis och hos vederbörande förbund, Metall, begärt dispens för att hämta båtarna. Jag är övertygad om att Metall i det läget i samhällets intresse hade medgivit dispens och hävt blockaden i vad gäller de här farkosterna.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4 Om bättre skolundervisning rörande Kooperationen och andra folkrörelser

Fru statsrådet HJELM-WALLÉN erhöll ordet för att besvara herr Lundgrens (s) i kammarens protokoll för den 18 april intagna fråga, nr 154, och anförde:

Fru talman! Herr Lundgren har frågat mig vilka åtgärder jag anser är lämpliga att vidta för att förbättra grundskolans och gymnasieskolans undervisning om Kooperationen och andra folkrörelser.

En av skolans viktiga uppgifter är att låta eleverna komma i kontakt med det omgivande samhället. Folkrörelserna och deras verksamhet är en betydelsefull del av detta.

I princip finns också i skolan goda möjligheter att tillgodose de önskemål om vilka herr Lundgren och jag är helt ense. I den ständiga översyn av kursplaner som sker inom skolöverstyrelsen måste folkrörelsernas roll uppmärksammas. Det är också viktigt att läromedlen ger tillräckligt utrymme åt orientering om folkrörelserna. På detta område har organisationerna själva möjlighet att göra insatser.

Mest betydelsefullt är, som jag ser det, att skolan står öppen för folkrörelserna, bl. a. genom medverkan från deras sida i undervisningen. Det fritt valda arbetet i grundskolan liksom timmar till förfogande i gymnasieskolan men även de närmast aktuella ämnena kan här komma i fråga. Hur och i vilken utsträckning detta skall ske är emellertid en fråga som ytterst måste avgöras lokalt. Jag utgår från att skolledning och lärare är positiva till medverkan från folkrörelsernas sida i undervisningen.

Herr LUNDGREN (s):

Fru talman! Enligt upplysningstjänsten har frågan om grundskolans och gymnasieskolans undervisning om Kooperationen inte behandlats i riksdagen under senare år, i varje fall inte under de senaste sex sju åren. Däremot har undervisningen om Kooperationen på universitets- och högskolenivå behandlats.

Jag har inte väckt den här enkla frågan för att uttala någon generell förkastelsedom över dåliga läroböcker på detta område. Men jag har velat fästa uppmärksamheten på ett område som jag bedömer vara mycket betydelsefullt och som därför borde vara mer och i vissa fall riktigare tillgodosett.

Statsrådets svar utgör ju en bekräftelse på att undervisningen, speciellt läroböckerna, ständigt måste uppmärksammas. Jag tackar för svaret, som markerar att det är viktigt att läromedlen ger tillräckligt utrymme åt orienteringen om folkrörelserna.

Nr 77

Torsdagen den
9 maj 1974

*Om bättre skol-
undervisning rör-
ande koopera-
tionen och andra
folkrörelser*

Torsdagen den
9 maj 1974

*Om regionalt handi-
kappstöd åt elever
i vuxenutbildning
och i särskola*

I samband med riksdagens behandling 1970 av undervisningen om Kooperationen på högskolenivå sade Kooperativa förbundet i ett inhämtat yttrande: "KF vill understryka att det är angeläget att undervisning om Kooperation bedrivs på alla nivåer i undervisningsväsendet. I grundskolan bör således en ingående orientering ske inom samhällskunskapens ram och i de gymnasiala skolformerna bör fördjupade kunskaper meddelas framför allt på de samhällsvetenskapliga och ekonomiska linjerna."

Kooperationen är en mycket viktig gren av folkrörelseträdet. Olof Palme skriver i sin senaste bok, att Kooperationen är ett vitalt belägg för möjligheten att demokratisera ekonomin, och han betonar, att den kooperativa rörelsen har varit och är en stimulans för strävandena att vidga demokratin.

Det som gäller för konsumentkooperationen är naturligtvis i lika hög grad giltigt för t.ex. bostadskooperationen. Effektivitet och slagkraft går att åstadkomma i det ekonomiska livet även när demokratins principer tillåts vara med och öva inflytande i näringslivet.

Folkrörelserna överlag – Kooperationen, arbetarrörelsen, nykterhetsrörelsen, frikyrkorörelsen osv. – är instrument för människor att i ideologiskt och praktiskt arbete förändra vårt samhälle. Det är i sådana miljöer som reformism och fredlig samhällsodaning förankras.

Därför, fru talman, är det min önskan att läroboksförfattare här skall skärpa sig litet extra. Läroböckerna på grundskolans högstadium och i gymnasieskolan borde i fortsättningen på ett annat sätt än hittills kunna ge större rättvisa åt Kooperation och andra folkrörelser. Folkrörelserna är en hörnsten i det svenska samhället. Läroböcker och undervisning har att klargöra detta.

Det svar som jag har fått av statsrådet gör att jag är övertygad om att vi ser på samma sätt på denna fråga. Läroboksförfattare och de som har att ta ställning på det lokala planet bör alltså skärpa sig ytterligare.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5 Om regionalt handikappstöd åt elever i vuxenutbildning och i särskola

Fru statsrådet HJELM-WALLÉN erhöll ordet för att besvara herr Gustavssons i Alvesta (c) i kammarens protokoll för den 18 april intagna fråga, nr 156, och anförde:

Fru talman! Herr Gustavsson i Alvesta har frågat mig om jag är beredd förverkliga skolöverstyrelsens förslag om att den regionala stödverksamheten för synhandikappade även skall omfatta elever i vuxenutbildning och i särskola.

På grundval av propositionen 1973:1 (bil. 10 s. 234) förstärktes insatserna för synsvaga och synskadade förskolebarn och barn som integrerats i det vanliga skolväsendet. En särskild regional organisation har byggts upp fr. o. m. nuvarande budgetår. Denna får ytterligare resurser nästa budgetår. Medelsgivningen har bestämts med utgångspunkt

Torsdagen den
9 maj 1974

*Ang. utbildnings-
möjligheterna för
invandrare som är
analfabeter*

i de uppgifter som organisationen förutsatts få, dvs. att ge service åt barn i förskolan och det vanliga skolväsendet. I mån av tid bör naturligtvis de anställda inom organisationen – vilket också redan sker – även besöka synskadade elever i andra skolformer än grundskola och gymnasieskola. Frågan om en ytterligare resursökning får naturligtvis prövas i budgetarbetet.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (c):

Fru talman! Jag ber att få tacka för svaret.

I svaret säger fru statsrådet: ”I mån av tid bör naturligtvis de anställda inom organisationen – vilket också redan sker – även besöka synskadade elever i andra skolformer än grundskola och gymnasieskola.” Då betraktar jag det som ett litet olycksfall i arbetet från departementets sida att man har givit de här föreskrifterna till skolöverstyrelsen. I sitt förslag till bestämmelser för den regionala organisationen av denna verksamhet skrev nämligen skolöverstyrelsen följande: ”Stödverksamheten skall omfatta synskadade barn i förskolåldern samt synskadade elever främst i grundskola och gymnasieskola men också i vuxenutbildning och i särskola.” I departementets rekommendationer till skolöverstyrelsen har just det sista – ”men också i vuxenutbildning och i särskola” – fallit bort. Jag finner detta olyckligt, för vi arbetar ute i omsorgsstyrelserna och i övrigt för en normalisering och en integration, och då menar jag att det är felaktigt att göra den här uppdelningen.

Jag hoppas att fru statsrådet lämnar ett meddelande om saken, så att vi får ändrade bestämmelser och så att det blir likhet härvidlag och inte någon uppsplättning. På detta sätt uppfattar jag också svaret.

Fru statsrådet HJELM-WALLÉN:

Fru talman! Jag vill bara göra den anmärkningen att det är självklart att regeringen utfärdat sina anvisningar på grundval av riksdagsbeslutet, och i riksdagsbeslutet fanns enbart passusen om synskadade förskolebarn och synskadade barn som integrerats i det vanliga skolväsendet. Vad jag därutöver sade i svaret var att i mån av tid kan också andra studerande besökas, alltså särskilt i vuxenutbildningen.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (c):

Fru talman! Om det är så att det första olycksfallet har inträffat här i riksdagen, så blir det ju inte bättre av att det sedan upprepas i departementet. Efter det att riksdagen fattat sitt beslut kom emellertid skolöverstyrelsen med sitt förslag, och vad jag menar är att det förslaget borde ha följts när departementet meddelade sina föreskrifter.

Men än en gång: Jag utgår från att vi får en ändring härvidlag.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6 Ang. utbildningsmöjligheterna för invandrare som är analfabeter

Fru statsrådet HJELM-WALLÉN erhöll ordet för att besvara fru Swartz' (fp) i kammarens protokoll för den 25 april intagna fråga, nr 166, till herr utbildningsministern, och anförde:

Torsdagen den
9 maj 1974

*Ang. utbildnings-
möjligheterna för
invandrare som är
analfabeter*

Fru talman! Fru Swartz har frågat chefen för utbildningsdepartementet vilka åtgärder han avser vidtaga för att ge invandrare som är analfabeter tillfredsställande utbildningsmöjligheter. Enligt fastställd ärendefördelning ankommer det på mig att besvara frågan.

Jag delar fru Swartz' synpunkter att det är angeläget att ge de vuxna som fått ringa eller ingen skolundervisning tillfredsställande utbildningsmöjligheter. Betydande insatser görs också härför.

I proposition 1973:1 (bil. 10 s. 218) föreslogs på grundval av invandrarutredningens betänkande förbättrade insatser för undervisning av bl. a. vuxna invandrare som är analfabeter. Förslaget godtog utan erinran av riksdagen.

Även vid årets riksdag har frågan varit aktuell, nu i anledning av ett motionskrav. Med hänvisning till att skolöverstyrelsen dels tillkallat en expert för att utreda frågor rörande alfabetiseringsundervisning för vuxna invandrare, dels har för avsikt att tillkalla en arbetsgrupp i ärendet uttalar utbildningsutskottet i betänkandet 1974:7 att man bör avvakta vad arbetet inom skolöverstyrelsen kan leda till innan ytterligare åtgärder, utöver de för innevarande budgetår vidtagna, tas upp. Jag delar utskottets bedömning.

Fru SWARTZ (fp):

Fru talman! Till fru statsrådet Hjelm-Wallén vill jag uttala ett tack för det svar jag fått på min fråga. Samtidigt vill jag dock anföra följande.

Anledningen till min fråga var att jag för en tid sedan erfor att det inom en kommun i södra Östergötland sedan ungefär 14 år bor en spanjor, nu 29 år gammal, som är analfabet. Han är numera svensk medborgare och har förmodligen ända sedan han kom till vårt land försörjt sig på skogsarbete och gör det alltjämt, men han skulle på grund av en dålig rygg vara i behov av omskolning. Genom en lärare på orten som fick kännedom om hans situation och intresserade sig för hans problem har det med ganska stora svårigheter kunnat ordnas alfabetiseringsundervisning under några perioder, sammanlagt från våren 1973 ungefär 160 timmar. Detta anses av läraren inte vara på något sätt tillfyllest, och eftersom undervisningen inte har kunnat fortsätta kontinuerligt har en klar tillbakagång i kunskaperna blivit följd.

Vederbörande är såvitt jag förstår helt utestängd från möjligheterna till vuxenutbildning och omskolning, så länge han är att betrakta som analfabet. Bland mycket annat som detta innebär kan också nämnas att han är utestängd från möjligheten att ta körkort.

Frågan om alfabetiseringsundervisning och möjlighet att få ledighet med lön för denna undervisning togs upp i en motion till årets riksdag av herr Strömberg och fru Fraenkel. Som statsrådet framhöll avstyrkte utbildningsutskottet bifall till motionen med motiveringen att skolöverstyrelsen har beslutat tillkalla en expert för att utreda frågan rörande denna undervisning och även ämnar tillsätta en arbetsgrupp.

Det är väl i princip inte riktigt att gå förbi en utredning, men i ett fall som detta och liknande där det är fråga om så många års vistelse i landet under vilka vederbörande har skött ett arbete och gjort rätt för sig i samhället och nu saknar möjligheter att tillgodogöra sig den utbildning

som skulle vara nödvändig, vore det önskvärt att så kunde ske. Anser statsrådet det vara helt orealistiskt att för möjliggörande av effektiv alfabetiseringsundervisning för dessa människor erforderliga åtgärder vidtas som garanterar dem detta, innan den utredning är klar som kan lägga fram material vilket kan leda till ändrade bestämmelser?

Fru statsrådet HJELM-WALLÉN:

Fru talman! Situationen är den, att även om det finns god vilja på olika håll har man ändå inte funnit formerna för att göra som fru Swartz föreslår. Det är också därför som utredning har tillsatts och expert tillkallats. Vi får väl avvakta resultatet därifrån. Jag tror att varken fru Swartz eller jag exakt vet hur det här skall gå till.

Fru SWARTZ (fp):

Fru talman! Först och främst får man beklaga att det tydligen i detta fall inte har klaffat riktigt med de lokala skolmyndigheterna, liksom man måste beklaga att vederbörande arbetsgivare kanske inte har varit tillräckligt uppmärksam och tagit vara på de möjligheter som eventuellt har funnits. Problemet med ledigheten och nuvarande svårigheter kvarstår också. Men även om vi eventuellt får ändrade bestämmelser som skulle kunna ge t. ex. ledighet med lön, måste vi ofta – föreställer jag mig – inrikta oss på särbehandling, på behandling från fall till fall, när det gäller analfabeter.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 7 Om underlättande av politiska ungdomsorganisationers medverkan i skolornas samhällsinformation

Fru statsrådet HJELM-WALLÉN erhöll ordet för att besvara fru *Lundblads* (s) i kammarens protokoll för den 26 april intagna fråga, nr 172, och anförde:

Fru talman! Fru Lundblad har frågat mig om jag kan medverka till att minska de svårigheter och det motstånd som politiska ungdomsorganisationer i vissa fall mött när de önskat medverka i skolornas samhällsinformation, bl. a. om alkohol- och narkotikaproblem.

Från statsmakternas sida har i åtskilliga sammanhang understrukits hur viktigt det är att de olika organisationerna i vårt land möts av en positiv inställning från skolans sida. Eleverna skall ges tillfälle att möta föreningslivet genom dess egna företrädare. Skolan bör således på olika sätt underlätta för organisationerna att verka även inom skolan.

I åtskilliga fall används ungdomsorganisationerna för att fullgöra vitala uppgifter i samhällsinformationen. Att de då också måste få möjlighet att möta eleverna, även på schemalagd tid, är en självklarhet. Det förhållandet att t. ex. inte alla politiska ungdomsorganisationer vänder sig till en skola med sådan begäran bör inte få hindra sådan medverkan.

Med hänsyn till de problem som fortfarande råder i fråga om de

Nr 77

Torsdagen den
9 maj 1974

*Om underlättande
av politiska ungdomsorganisationers medverkan i skolornas samhällsinformation*

Torsdagen den
9 maj 1974

*Om underlättande
av politiska ungdomsorganisationers medverkan i skolornas samhällsinformation*

politiska ungdomsorganisationernas medverkan i skolornas samhällsinformation avser jag att föreslå Kungl. Maj:t att skolöverstyrelsen får i uppdrag att utfärda sådana anvisningar till skolledningarna som klargör vikten av sådan medverkan.

Fru LUNDBLAD (s):

Fru talman! Jag vill gärna tacka statsrådet för svaret.

Som nämns i svaret har de politiska ungdomsorganisationerna mycket vitala uppgifter när det gäller samhällsinformationen i skolorna. Speciellt de senaste åren har man i den informationskampanj kring beroendeframkallande medel som beslutades av riksdagen 1972 och som pågått under nu snart två år haft mycken medverkan av ungdomsorganisationerna, också de politiska ungdomsorganisationerna har deltagit i kampanjen. Men den politiska ungdomsorganisation som mött mest svårigheter när det gäller att komma in på skolorna, är samtidigt den ungdomsorganisation som haft den mest utåtriktade verksamheten. Den vände sig både till eleverna i skolorna och till ungdomarna på fritidsgårdarna, bl. a. med en speciell film och med en teaterpjäs. Jag tyckte det var mycket ledsamt att ungdomarna i denna organisation skulle möta sådana svårigheter, när de hade satsat så helhjärtat på denna kampanj. På min egen hemort har man anklagat denna politiska ungdomsorganisation för att bl. a. indoktrinera eleverna, därför att den i kampanjen omnämnde att samhället bör förändras. Den använde av statens ungdomsråd godkänt material, som hade fått stöd från kampanjmedel och som studieförbund och nykterhetsförbund fått delta i utformningen av. Därför tycker jag det är utomordentligt bra att denna fråga nu tas upp av statsrådet på det sätt som nämnts i svaret.

Jag tror att ungdomar lyssnar mer på ungdomar än på t. ex. litet äldre företrädare för nykterhetsorganisationer. Statens ungdomsråd har i sin rapport från alkohol- och narkotikakampanjen fastslagit att upplysningskampanjer genom skolauktoriteter enligt en undersökning av en sociolog t. o. m. kan öka narkotikamissbruket. Jag har testat detta på en mig närstående pojke, som beträffande narkotikaupplysningen i skolan sade: "Där var en gubbe och pratade." Detta visar att det ibland kan vara mycket svårt att få gehör, om man inte kommer på ett sätt som passar ungdomarna. Jag tror inte det får vara för mycket salongsfäihighet i den samhällsinformation som lämnas.

Jag vill gärna tacka statsrådet både för det mycket snabba initiativet och för svaret.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 8 Kammaren åtskildes kl. 21.50.

In fidem

BENGT TÖRNELL

/Solveig Gemert